

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשיירות רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשְּׁבֻעַ נשא תש"ף

על מגילת רות ועצמאות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בדברינו **לשבת פרשת בהעלותך - שנת תשע"ד**, הסברנו את הקשר בין מעשיהם של אלימלך ובניו, המפורטים בפתיחה למגילת רות, לבין העיכוב שהיה בקיום ההבטחה לצאצאי יהודה מבנו פרץ לקבל את המלכות. הברכה שבירך יעקב אבינו את יהודה התקיימה רק בימי דוד המלך.

נרחיב קצת בנושא וננסה להבין גם את משמעותו בדורנו.

אלימלך, כצאצא של פרץ, מאוד רצה את המלכות. כך מתאר זאת המדרש: "ר' מאיר היה דורש שמות. ר' יהושע בן קרחא היה דורש שמות. ושם האיש אלימלך - שהיה אומר: 'אלי תבוא מלכות'". (עיינו רות רבה (לרנר) פרשה ב ד"ה [ה] ושם האיש). התוצאה הייתה משולשת:

א. המלכות עברה לשבט בנימין (אהוד בן גרא), ואחריו לשבטים נוספים.

ב. לא הייתה ממלכה יהודית מאוחדת, כל שבט פעל כמסגרת עצמאית.

ג. שבט יהודה, לא רק שלא קיבל את המלכות על כלל ישראל, אלא היה משועבד לפלישתים במשך מאות שנים, עד ימי דוד. אז חזרה מלכות ליהודה, ודוד המלך מלך על מדינה עצמאית מאוחדת.

נרחיב יותר את הנקודה השלישית. שבט יהודה, אחרי זמן מנהיגותו של עתניאל בן קנז ואלימלך מבית לחם (עיינו סדר עולם רבה פרק יב), כמעט נעלם מספר שופטים. הוא לא בא לעזרת שכניו דבורה (שישבה סמוך לבית אל) וברק במלחמתם כנגד הכנענים. דבורה שמותחת ביקורת חריפה על שבטים יותר רחוקים, מתעלמת מחוסר שיתוף הפעולה של שבט יהודה. ההסבר היחיד לכך הוא שהם לא יכלו לעזור כיוון שהיו תחת שלטון זר. גם לקראת סוף הספר מופיע במפורש כי הפלישתים שלטו על שבט יהודה. וז"ל הכתוב: "וַיֵּאמְרוּ אִישׁ יְהוּדָה ... לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי מְשָׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים" (פרק טו, י - יא).

ננסה להציע היכן רמוז במגילת רות, כי הפלישתים הם ששלטו על שבט יהודה. בתחילת המגילה מופיעה גיסתה של רות, עֲרָפָה. על פי המדרש היא הייתה גם אחותה (עיינו רות רבה (וילנא) פרשה ב סימן ט [[. חז"ל זיהו את ערפה עם הרְפָה (שמו"ב כ"א כג) היא הרְפָא (דבה"א כ" ח), מי שילדה את הענקים, מבני פלשת, שהפילו את חתנתם ושיעבדו את שבט יהודה. רק דוד - צאצאם של רות ובעוז מבית לחם, יחד עם בני משפחתו, יכלו לענקים אלה, הרגו אותם, ואז דוד הקים את מדינת היהודים העצמאית הראשונה. מה הם המאפיינים של מדינה יהודית אידאלית, על פי מגילת רות? המגילה מדגישה כמה נושאים:

א. מדינה יהודית מתקיימת ופועלת בארץ ישראל, מקום שבו המצוות התלויות בארץ, תופסות מקום מרכזי בחיים של הכלל והפרט.

ב. החסד הוא מרכיב יסודי של כל חברה יהודית. לכן, הגנה על החלש (רות ב' ה-ט), עזרה לחלש - מצוות לקט (שם ב' א), קרוב גרים (שם ב' יא-יב), חסד של אמות (הקמת שם, שם ד' ז) שזורים לאורך המגילה.

ג. סדרי משפט קבועים ובית הדין הדואג למשפט צדק לכולם (שם ד' א-יב) מאוד מודגשים במגילה. לסיכום, בניה של רות, גומלת החסדים, התגברו על בניה של ערפה שהפנתה עורף לחמותה במצוקה והתחברה לכוח החזק באזור - הפלישתים.

הבה נתפלל כולנו, דווקא בימים אלה, ימי מתן תורה, שהקב"ה יזכה אותנו בהנהגה רבנית שתעסוק ותקדם תחומים חשובים אלה. שנוכח שגם ההנהגה המדינית תדרג משימות מסוג זה בראש סולם העדיפויות שלה. שנוכח שמדינתנו תתחזק ותתקדם, לא רק מבחינה טכנולוגית, אלא גם באהבת ישראל בלי חלוקה מגזרית, עם דאגה לחלשים וקידום המצטיינים, כדי שההנאה מכישרונותיהם תתחלק בין כל חלקי החברה. מדינת מופת שערכים אלה חקוקים על דגלה, תהיה גם אור לגויים.

לעי"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לעי"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לעי"נ מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל, (אברהם - נלבי"ע בלי"ג בעומר תשע"ט)	לעי"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - נלבי"ע ט"ז בטבת תשי"ף)	לעי"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י" באייר תשע"א	לעי"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לעי"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לעי"נ מרים שטרן ע"ה נלבי"ע ה' באב תשע"ט	לעי"נ מר שמואל ואסתר שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד
--	--	---	--	--	--	--	--	--

לעי"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר
לעי"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

מחלוקת לגבי מחויבות בחוב לאדריכל

ארץ חמדה גזית עפרה / אלול תשע"ו / תיק 76012

דיינים: הרב חיים בלוך, הרב עדו רכניץ, הרב עמוס ראבילו

המקרה בקצרה: התובעות הן אדריכליות שהכינו תכניות לעשרים מגרשים והנתבע, שהיה מנהל בחברת בניה, שילם את שכרן. לאחר מכן הכינו התובעות תכניות ל- 26 מגרשים נוספים, ונותרה יתרת חוב בסך כ-7,338 ₪. התובעות תובעות מהנתבע את יתרת החוב בתוספת מע"מ והצמדה.

הנתבע טוען שההזמנה בוצעה על ידי הישוב בו נמצאים המגרשים ולא על ידי החברה שבעלותו. זאת, בניגוד לתכנון המגרשים הראשונים שהוזמן על ידי החברה שלו. בנוסף, אין הוא אחראי באופן אישי לחובות החברה שלו, ובכל זאת הוא מסכים לשלם חצי ממה שהחברה תחויב.

לטענת התובעות כשם שההזמנה הראשונה בוצעה על ידי החברה, כך גם ההזמנה השנייה בוצעה על ידה, ועל כן הן תובעות את החברה, ולא את הישוב. כמו כן הן נוהגות להחתים את מזמיני העבודה על התחייבות אישית, אך במקרה זה הדבר לא בוצע בגלל לחץ זמן, ולכן על הנתבע לשלם את החוב בעצמו.

פסק הדין: על הנתבע לשלם לתובעת 3,689 ₪ + מע"מ.

נימוקים בקצרה:

א. אחריות מזמין עבודה ונהנה ממנה לתשלום שכר העובד

בין הצדדים קיימת הכחשה לגבי זהות הגורם שהזמין את העבודה. יתירה מזו, אפילו מדבריו של הנתבע בבית הדין לא נראה שהיה ברור לו שהמזמין הוא הישוב ולא הוא. במקרה זה ניתן להגדיר את הישוב כבעל הקרקע בהיותו עוסק בפיתוח השטח (למרות שרשמית השטח אינו שייך לישוב).

במצב כזה נשאלת השאלה מה הדין במקרה בו אדם אחד הזמין עבודה עבור אדם אחר, האם ניתן לחייב את המזמין בתשלום? בגמרא (בבא מציעא ק"ח ע"א) נאמר שאדם השוכר פועל והורה לו לעבוד בשדה של חברו – חייב המזמין לשלם לפועל, ולאחר מכן הוא יכול לתבוע את התשלום מבעל השדה שנהנה מן העבודה.

כאשר המזמין אמר לפועל מראש שהעבודה היא עבור אדם אחר, אך לא אמר לו מי ישלם את שכרו, כתבו התוספות (שם, ד"ה לעשות) שהמזמין אינו חייב בתשלום, וכן משמע מדברי הטור (ח"מ שלו, ב).

אמנם הבית יוסף דייק מדברי רש"י (שם, ד"ה בשל הפקר) שגם במקרה זה מזמין העבודה חייב לשלם. אך בשו"ע (ח"מ שלו, א) פסק כדברי התוספות שהמזמין אינו חייב בתשלום. הסמ"ע הסביר שכיון שהפועל ידע שמדובר בעבודה עבור אדם אחר, לא ניתן לחייב את המזמין בתשלום, אבל אם הפועל לא ידע שהעבודה היא עבור אדם אחר, אז התשלום מוטל על המזמין. במקרה שלפנינו, כיוון שהתובעות ידעו שהשטח שייך לישוב, ולא לחברה, לכאורה הן אינן יכולות לתבוע את החברה.

ב. אחריות מזמין העבודה במקרה זה

אלא שבית הדין קובע מארבע סיבות שהחברה אחראית לשכרן:

א. לגבי החלק הראשון היה מוסכם בין הצדדים שהחברה תשלם, והתובעות לא ידעו על כך שבחלק השני של העבודה האחריות הועברה לישוב. הדבר דומה לדין המופיע ברמ"א (ח"מ שלג, ח) שעובד שהמשיך לעבוד לאחר תום תקופת החוזה שלו ללא הסכם חדש, עושה זאת על דעת ההסכם הראשון. גם כאן סביר היה להניח שהחלק השני של העבודה נעשה באותם תנאים של החלק הראשון, קרי, מול החברה ולא מול הישוב.

ב. הצעת המחיר שהוציאו התובעות היתה ממוענת לחברה. והיא כללה תמחור של העבודה הראשונה והשנייה.

ג. החברה שילמה חלק מהחוב על החלק השני של העבודה.

ד. לדעת אחד הדיינים, במקרה זה המזמין התכוון להפיק רווחים מהעסקה, ולכן הוא הזמין את העבודה, ולכן לא מדובר כאן בעבודה עבור אדם אחר.

ג. אחריות האישית הנתבע לחובות החברה

החברה היא חברה בע"מ, והיא במצב של חדלות פרעון. באופן עקרוני, הנתבע יכול היה להתנער מחובותיה, משום שבהסכם הבוררות של בית הדין עליו חתמו הצדדים נאמר כי הם מכירים בעיקרון שתאגיד משפטי הוא בעל זכויות וחובות, ובעקרון הגבלת האחריות. במקרה זה אין סיבה לחרוג מעיקרון זה. אלא שהנתבע הסכים לקחת על עצמו חצי מהאחריות, ולכן בית הדין חייבו בחצי מהחוב. וודאי שלא ניתן לחייב אותו בריבית והצמדה אותם לא לקח על עצמו.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

נתנאל בן שרה זהבה	ניר רפאל בן רחל ברכה	נתנאל אילן בן שיינא ציפורה
בנימין בן שולמית	יהודית שרה בת רחל	ויקי ויקטוריה בת דייזי
יפה בת רחל יענטע	אסתר בת רחל	רבקה רינה בת גרונה נתנה
אסתר מיכל בת גיטל	מאירה בת אסתר	שרה בת פנינה
בתוך שאר חולי עם ישראל		

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ח)

New Jersey, USA

ניו ג'רסי, ארצות הברית

תמוז תשס"ט

חתם "מקדש השבת" בתפילת יום טוב שחל ביום שישי

שאלה

נשאלתי, ביום טוב ראשון של שבועות בתפילת מנחה שהוא יום שישי ערב יום טוב שני שחל בשבת כאן בארצות הברית, אחד המתפללים התבלבל והוסיף ביום השבת, וחתם "מקדש השבת ישראל והזמנים", האם צריך לחזור ולהתפלל או לא?

תשובה

המתפלל ביום טוב שאינו שבת, וחתם בברכת היום "מקדש השבת ישראל והזמנים" - צריך לחזור.

- 1 בשולחן ערוך (או"ח תפז, א) פסק שאם טעה וחתם "מקדש השבת" ביום טוב, וחזר תוך כדי דיבור - יצא. וכתב המגן אברהם (שם ס"ק א) על מה שכתב השולחן ערוך "חזרו", ש"חזרו ואמר 'מקדש ישראל והזמנים'". מדברי המגן אברהם דיבק בפרי מגדים שאם חזר ואמר רק "ישראל והזמנים" אינו כלום, שכן נמצא שאמר "מקדש השבת ישראל והזמנים", והרי היום אינו שבת. מפורש בדבריו שהחתימה "מקדש השבת ישראל והזמנים" ביום טוב שאינו שבת אינה מועילה. וראה בספר אשי ישראל (מב, ט) שכתב על פי דברי הפרי מגדים הללו כדבריו. היה מקום לומר שלמרות שהזכיר שבת בחתימה יצא, אף על פי שלא היה שבת, וזאת משני נימוקים: א. מכיוון שבגוף הברכה הזכיר את עניינו של היום די בכך, ואף שאם חתם רק "מקדש השבת" - יצא. ב. אין במה שהוסיף בחתימה "השבת" כדי לגרוע מן הברכה, שכן הזכיר בחתימה גם את קדושת ישראל והזמנים.
- א. בשולחן ערוך (או"ח רסח, ד) פסק שמי שהתפלל תפילת עמידה של יום חול בשבת, והזכיר בה את השבת, אף על פי שלא קבע בה ברכה מיוחדת לשבת - יצא. משמע לכאורה שדי בכך שמוזכר בעיקר התפילה את עניינו של היום כדי שייצא, אף שלא חתם כראוי. מדברי המחבר הללו הסיק המגן אברהם (סי' תפז ס"ק ב) שגם ביום טוב אם כלל בברכתו את עניינו של היום יצא, אף על פי שלא חתם "מקדש ישראל והזמנים" אלא חתם "מקדש השבת". המגן אברהם הוסיף שגם יום טוב נקרא 'שבת', ולכן בוודאי שיוצא בנדון זה.
- אמנם בסי' רסח (ס"ק ה) תמה המגן אברהם על דברי השולחן ערוך בעניין תפילת עמידה בשבת, וכתב שבשולחן ערוך בסי' תפז (שם) סותר את עצמו. שכן שם כתב שהטועה בתפילת יום טוב וסיים "מקדש השבת" צריך לחזור תוך כדי דיבור על מנת לצאת ידי חובה. ולמרות שבסי' תפז כתב המגן אברהם שהשולחן ערוך דובר במקרה שלא הזכיר את עניין היום בגוף הברכות, הרי שלא כתב המגן אברהם כך בפירושו על סי' רסח. אחרונים רבים העירו על הסתירה לכאורה בדברי המגן אברהם. וכתב במחצית השקל (סי' תפז) שדברי המגן אברהם בסי' רסח הם העיקר, דהיינו שהכל הולך אחר החיתום ואם לא הזכיר מעניינו של יום בחיתום לא יצא, גם אם הזכיר את עניין היום בגוף הברכה. כך הביין מחצית השקל גם בדברי המגן אברהם בסי' תפז, שכן המגן אברהם הקשה שם כיצד יוצא ידי חובה רק משום שהזכיר את עניינו של יום בגוף הברכה, והלא זה סותר את הכלל שהכל הולך אחר החיתום, ותירץ המגן אברהם שמעיקר הדין גם בתפילת השבת ישנן י"ח ברכות, אלא שמפני כבוד השבת לא הטריוחו חכמים להאריך בתפילה. לכן אף על פי שהחיתום היה של חול - חתם כמטבע שטבעו חכמים, והצורך בהזכרת השבת התממש במה שהזכיר את היום בגוף הברכות. וכתב על זה מחצית השקל שתירוצו של המגן אברהם מבאר את דברי השולחן ערוך בסי' רפח לגבי שבת, אך אין בו כדי לתרץ את הקשיה על חתימה בלשון "מקדש השבת" ביום טוב, ומכאן שהמגן אברהם חזר בו ממה שכתב בתחילה, ולדעתו הכל הולך אחר החיתום, והחותר בלשון "מקדש השבת" ביום טוב לא יצא גם אם הזכיר את עניין היום בגוף הברכה.
- לדברי מחצית השקל מצטרפים אחרונים רבים שחלקו על המגן אברהם. אליה רבה (שם סי' רסח ס"ק ז) והפרי חדש (שם סי' תפז ס"ק ב), וכך פסקו המשנה ברורה (סי' תפז ס"ק ד) וערוך השולחן (שם תפז, ד). ותירצו האחרונים כפי שכתב מחצית השקל שיש לחלק בין י"ח ברכות בשבת לבין חיתום שאינו בכלל מטבע שתקנו חכמים, כגון של יום טוב בשבת וכיו"ב.
- עולה שאין לסמוך למעשה על דברי המגן אברהם בסי' תפז, ואם חתם בשל שבת ביום טוב - לא יצא, גם אם הזכיר את עניינו של יום טוב בגוף הברכה.
- ב. בשולחן ערוך (או"ח קח, יב) פסק ש"הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסקה". לכאורה לפי זה לא גרע מה שהזכיר גם שבת בחתימת ברכת היום של יום טוב. אמנם כתב במחצית השקל (שם סי' תפז) שאין ללמוד מדברי השולחן ערוך הללו על שינוי בחתימה, שכן שינוי בחתימה מהווה שינוי ממשטע שטבעו חכמים, והכל הולך אחר החיתום.
- אמנם במחצית השקל לא התייחס למקרה דנן, אלא למקרה שבו עקר לחלוטין את החתימה, ושמה כאן הדין שונה, שסוף סוף הזכיר גם ישראל והזמנים, ובפרט לאור מה שכתב המגן אברהם (שם ס"ק ב) שלשון 'שבת' שייכת גם ביום טוב, כמובא לעיל.
- ובשו"ת אוהב משפט (או"ח סי' יא) דן אם התפלל מוסף של שבת רגילה ואמר בטעות "אתה יצרת" וחתם בשל שבת וראש חודש, וכתב שם שיש להוכיח מדברי השולחן ערוך (סי' קח וסי' רט, ב) שתוספת שבת בברכה אינה גורעת ממנה, והוא הדין בחיתום, כמו שכתב בשולחן ערוך (או"ח רט, ב) אם ברך "בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו" על יין, שיצא, והביא בשם הפוסקים שכתבו שכך הדין לגבי החותם בשבת חול המועד בשל שבת ויום טוב, שיצא ידי חובתו, ולפי זה הוא הדין כאן, שיצא ידי חובה אף על פי שהזכיר גם של שבת בחתימת ברכת היום של יום טוב שאינו שבת. לדעת מו"ר הגר"א רבינוביץ ניתן למצוא גם בדברי ר' עקיבא איגר בגליון השי"ס (ברכות יב ע"א, על תוד"ה לא) סמך לומר שביעבד יצא. ר' עקיבא איגר נוטה לומר שהמברך 'בורא פרי העץ' על משקה שברכתו 'בורא פרי הגפן' יצא בדיעבד, מכיוון שגם משקה מן הגפן הוא בכלל פרי העץ, וכן ציין לשו"ת גינת ורדים (או"ח סי' יט) שהורה כך למעשה. לאור מה שכתב המגן אברהם שגם יום טוב נקרא שבת, אפשר אולי להסיק מדברי ר' עקיבא איגר שגם בנדון דידן בדיעבד יצא ידי חובה.
- ברם לפי זה נמצא שחתימה בלשון 'מקדש השבת' מועילה בדיעבד כאילו חתם 'מקדש ישראל והזמנים', ולזה בוודאי שלא הסכימו הפוסקים, וכמובא בשולחן ערוך (או"ח תפז, א) כנ"ל.
- אמנם אפשר לדחות את דיוקו של הפרי מגדים, מפני שיייתכן שכוונת המגן אברהם היא שלכתחילה יש לחזור ולומר "מקדש ישראל והזמנים", שכן לכתחילה אין להזכיר של שבת ביום טוב, אך בדיעבד אם חזר ותיקן בהוספת "ישראל והזמנים" בלבד יצא ידי חובה, ובפרט על פי האמור במגן אברהם שלשון 'שבת' שייכת גם לגבי יום טוב. אמנם דברי המגן אברהם נאמרו בלשון דיעבד, כלשון השולחן ערוך, ויותר מדויק לומר שסבר כי גם בדיעבד לא יצא, אך על כל פנים נראה שיש מקום לחולק לחלוטין. למעשה, למרות שיש צדדים לכאן ולכאן, יש לחזור וכפי שמבואר בדברי הפרי מגדים שפתחנו בהם.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך
הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סג לעיין גבי לוריין הופמן ז"ל לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סווי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	---	---

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן